

ԱԼԻԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱՆԵՐԻ ՀԵՏ

Այս դաշնագիրը Հեշամ էրն Աթբե Աբի Վեղասը գրել է սուրբ Ալի Իբն Աբիթալեբի ներկայությամբ: Այն պահվում է Հեզդիլ Ջի Ալքաֆալի մենաստանում:

Դաշնագիրը 6,87 մ x 30,5 սմ չափսի մագաղաթ է, պահվում է Սպահանի Չեհելսուբուն թանգարանում: Գրված է ընթեռնելի, գեղեցիկ քուֆագրով, տողատակերին՝ մեկ երրորդի չափով՝ կրկնվում է պարսկա-արաբերենով: Նեքևում թուրքերեն թարգմանությունն է, հավանաբար գրված Թավրիզում, Սեֆյանների օրոք: Մագաղաթը եզրափակվում է այն մարդկանց անուններով, ովքեր ներկա են եղել դաշնագրի ստեղծմանը, իսկ լուսանցքներում պահպանվում են զանազան հիշատակարաններ:

...Քանի դեռ ողջ եմ, և իմ մահից հետո էլ, մինչ դատաստան, երբ անշեջ է իսլամի դավանանքը, և հավատքն առաջնորդելը ակնհայտ ու բացահայտ է և մինչ հավիտյանս հավիտենից այս դաշինքն ու պայմանը բոլոր նահանգապետերին, սուլթաններին և այլ մահմեդականներին պարտադիր ու անհրաժեշտ են: Պատշաճ չէ ոչ մեկին դրժել այս դաշնագիրը և այն հավելելով կամ կրճատելով՝ այլափոխել, քանզի հավելումով կվնասի իմ պայմանն ու դաշինքը և նրա կրճատումով կդրժվեն իմ նպատակները: Այդ իսկ պատճառով սույն դաշնագրի փոփոխումը դավաճանություն է այն ամենի հանդեպ, ինչի համար պայմանագիրը կնքել են ինձ հետ: Իմ հետևորդներից որևէ մեկն, ինձ հետ հակադրվելով, դրժում է Աստծո պայմանը ու երես է թեքում բարձրյալ Աստծո հրամանից, և տիրոջ վճիռը նրա հանդեպ վնասաբեր է լինելու: Սայիդը, Եպիսկոպոսը, քրիստոնյա ավագները և այլոք ցանկացան ինձանից, որպեսզի այս գրությունը բոլոր քրիստոնյաների համար լինի պայման ու դաշինք: Այս նամակի հիման վրա, այն քրիստոնյաներին, որոնք ապրում են իսլամի հովանու ներքո, ապահովություն կտրվի: Այս պայմանագիրը բավարար և հավերժական է, որպեսզի հավատարիմ մնա այն պայմանի նկատմամբ, որ կնքել են նրանց հետ, և ես հոժարական բավարարեցի այդ ցանկությունը,

որպեսզի նրանց համար հաճելի մի գործ արած լինեն: Իմ և մահմեդականների կողմից նրանց նեղություն չհասնի, և այս պայմանը, որպես իրագործելի պայման ու հեղինակավոր ապահովագիր, լինի մարդկանց մեջ, որպեսզի բոլոր մահմեդականները այն կատարեն և հավատացյալները նրանց քննադատելով լինեն: Այս նամակը գրելու համար մահմեդական մեծերին և իմ լավագույն ընկերներին հրավիրեցի ու քրիստոնյաների համար պայմաններ որոշեցի, ինչը կտարածվի նաև նրանց հաջորդող սերունդների վրա: Եթե որևէ մեկը դժի պայմանը՝ սուլթան լինի թե ոչ սուլթան, դատավորը պարտավոր է նրա հանդեպ կիրառել հրամանը, որպեսզի հավատարմությունը դաշինքին և պայմանագրի պաշտպանությանը իրագործելի խնդիր դառնա, և պատասխանատուները նրան ապավինեն: Եվ ոչ ոք չհակադրվի այս պայմանին և ոչ մի պատճառաբանություն չունենա մահմեդականների հետ: Եվ հարկ է, որ մահմեդականները իմ պայմանը ամբողջացնեն քրիստոնյաների համար: Քրիստոնյաները հավատարիմ լինեն նրան: Մեր համախոհները բարությանը վարվեն նրանց հետ և, որպես պարգև, նրա բարօրության մասնակիցը լինեն: Եվ նա, ով բավարարի այս պայմանը, իմ օգնականն ու համախոհն է՝ դեպի իսլամ դառնալու ճանապարհին, և վրդովմունքի ու զայրույթի պատճառը՝ բանսարկուների և կասկածյալների, և պատրվակ չլինի քրիստոնյաների համար, ընդդեմ այն անձի, որ ընդունել է իսլամի դավանանքը:

Այս դաշնագիրը հրավիրում է բարեգործության ու բարոյական արժանապատվության և խուսափում է չարիքից ու առաջնորդվելով ճշմարտությամբ՝ հրամայում է ընտրել ազնիվ ու շիտակ ուղի: Այդ իսկ պատճառով այն նախ սկսեցի իմ պարտավորվածությամբ, ինչը քրիստոնյաները ցանկացել են ինձանից և իմ բոլոր համախոհներից: Ուստի ես դաշինքը և Աստծո ուխտը, և բոլոր մարգարեներին վկայակոչում եմ դրան, և այդ հիմունքով նրանց պահպանումն ու պաշտպանությունը ամեն չարիքից կարևորվում է ինձ համար, և այժմ ոչ մի նեղություն նրանց չդիպչի, բացի այն դեպքից, որ այդ նեղությունը հասնի նաև ինձ և իմ համախոհներին, որոնք իսլամի պաշտպաններն են: Եվ այժմ ես այն տուրքը, որ պարտավոր եմ վճարելու քրիստոնյա ռազմիկները, նրանց կներեմ, սակայն քրիստոնյաներից ոչ մեկը դրա դիմաց պարտապան չէ: Ինչպես նաև ոչ մի եպիսկոպոսի եպիսկոպոսությունից և ոչ մի քրիստոնյայի քրիստոնեությունից և

ոչ մի ուխտավորի ուխտագնացությունից չչեղեն և ոչ մի ճամփորդի չխանգարեն շրջագայությունից և նրանց ոչ մի կառույցն ու տունը չավերեն, և մահմեդականները մզկիթների կառույցների համար և իրենց տների համար այդ կառույցներից ու մենաստաններից չօգտագործեն և չդադարեցնեն զանգակատների դողանջները: Սա հանդիսանում է պաշտոնական նամակ և նրանց գործերի ուղեցույց՝ հրաման: Ես նրանց, ովքեր իսլամի մվիրյալներն են, հրավիրում եմ այս կանոնադրությանը: Ով դրժի այս դաշնագիրը, արժանի է արհամարհանքի և անեծքի՝ սուլթան լինի, թե ոչ սուլթան, մահմեդական ու հավատացյալ լինի կամ չլինի:

Թույլ չեն տալիս ոչ մի քրիստոնյայի պարտադրաբար իսլամ ընդունել: Պետք է քրիստոնյաներին իրենց գթության ու բարության թևերի տակ առնեն, պետք է չարությունը նրանցից՝ որտեղ որ կա, հեռացնել: Քրիստոնյաները իրավունք ունեն ապահովելու աղոթավայրերի ծախսերը և վերանորոգելու մենաստաններն ու կուսանոցները և այն ամենը, ինչ պահանջում են նրանց կրոնն ու հավատալիքները: Եվ մահմեդականների պարտքն է պահպանել նրանց արյունը, կյանքը և ունեցվածքը և նրանց աջակցել: Մահմեդականների օգնությունը քրիստոնյաների գործերի կարգավորման մեջ պարտականություն չէ, այլ պարգև է: Ուղղահավատների սուրբ մարգարե Ալի Իբն Աբիթալեբը իր և մահմեդականների համար պարտականություն է ընդունում այս դաշնագրի պահպանումն ու հարգումը մինչ դատաստան և մինչ աշխարհի վերջը:

Պարսկերենից թարգմանեց ԷՂՈՒՄՐԴ ՀԱԽՎԵՐԴՅԱՆԸ

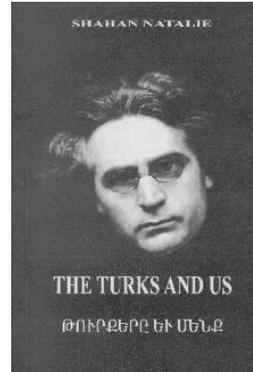
Shahan Natalie

(A Concise Biography)

Shahan Natalie (né Hagop Der Hagopian) was born in 1884, in the village of Husenik, Kharberd province, the only son of the seven-member family, along with four sisters.

He received his primary education in the local Armenian school. More than 300,000 Armenians fell victim during the 1895 to 1897 massacres in Western Armenia. At the beginning of the massacres, his father, mother's brother, and numerous other relatives were killed. He was separated from his family during the slaughter. Hagop's life was spared thanks to a neighboring Greek family, who hid him for several days, knowing that he too would be slaughtered. The 11-year-old orphaned wandered for three days before being reunited with the surviving members of his family. He found his mother mourning over his father's lifeless corpse, which they dragged together and buried under a walnut tree. He would write about this event later, adding, "The living began to bury the dead." The scene of his mother, prostrate on her husband's body, left a deep and indelible impression on the young boy's subconscious and conscious being.

After studying for a year at the famed Euphrates College in Kharberd, together with other orphans, he was sent to the St. James Orphanage in Constantinople, where he did not want to stay, so he himself found an Armenian rug merchant living in New York to adopt him so he could attend the famed Berberian Academy, which he did the following year, and studied there until 1900. His teacher in the Academy was the noted pedagogue and philosopher, Reteos Berberian, out of respect for whom he chose the latter's son's first name, Shahan, as his own (the choice of Natalie as a surname is yet unknown to us). The young Hagop's love of

culture, art, beauty, goodness, and truth and the concept of justice were imprinted in his very being.

In 1901, he returned to his birthplace, where for three years he served on the local school's teaching staff, at the same time studying the provincial dialect of Kharberd. This philological study earned special honor in Patriarch Izmirlian's literary competition.

In 1904, in Kharberd, he joined the Armenian Revolutionary Federation, in whose ranks he would serve with true patriotic spirit for a quarter century. The same year, he immigrated to the United States, where for three years he worked as a laborer in a shoe factory. In 1908, after the proclamation of the Ottoman Constitution, he returned home to Husenik, where he remained barely one year. The 1909 massacres of Armenians in Cilicia drove him back into exile in America. From 1910 to 1912, he attended Boston University, where he studied literature, philosophy (particularly Plato), and theatre (particularly Shakespeare).

In 1912, he decided to return home and boarded a ship headed for Turkey. However, during that period the war had erupted in the Balkans and the Turkish passport-bearing Shahan Natalie was ejected from the ship by Greek authorities as a citizen of an enemy nation. His attempts to explain his Armenian identity proved fruitless. He was put aboard a ship leaving for the United States and was deported from the country.

An unwilling returnee to America, he undertook responsible work within the Armenian Revolutionary Federation's United States district. He became a member of the party's "Hairenik" monthly editorial staff and was elected a member of the party's United States Central Committee, participating in the latter's Executive Body.

During this period, the First World War began, providing the opportunity for the criminal Turk hand to finally and totally exterminate the Armenian people. Receiving the news of the Great Atrocity(2), like all exiles, Shahan Natalie experienced nightmarish moments of anguish and rage. And he, the orphaned boy and vengeful youth, made "his vow" not to leave the Genocide perpetrators unpunished, if the world should choose to ignore their crime.

Shahan Natalie's doubts became reality after the War. The Ottoman military tribunal convened in Constantinople condemned to death the principal perpetrators who had been extradited to Malta by British authorities. The British placed no value whatsoever on the sentence and secretly released the enemies of Armenians and humanity.

From September 27 to the end of October 1919, the Armenian Revolutionary Federation's 9th General Congress was convened in Yerevan. Shahan Natalie participated as the United States District delegate. On the Congress agenda was also placed the issue of retribution against those principally responsible for the Great Atrocity. Shahan Natalie experienced here the first serious embitterment of his political life, when some of the delegates deemed this policy wrong, rationalizing that the newly created Armenian Republic needed Turkey's friendship (such justifications have proliferated today also, within the new Armenian Republic). Contrary to many of the Eastern Armenian delegates' vociferous objections, it was decided by Armenian force to deem the Armenian nation as reconciled with the Turk monsters. It is assumed that at this meeting the Responsible Body was also organized to realize the work, whose primary motivator, planner and spirit was Shahan Natalie, with Grigor Merjanov as principal collaborator. ARF Bureau members, specifically Simon Vratsian, Ruben Ter Minasian, and Ruben Darbinian, decided to prevent Shahan Natalie's determined efforts, but Natalie had given the verdict, which was the demand of more than one and a half million victims.

Under the most clandestine circumstances the work of eliminating the Turk executioners was organized and the preliminary steps (surveillance, arms-gathering and transport, etc.) were carried out. A "black list" of marked executioners, contained the names of approximately 200 beasts in human form.

The executioners of the Armenian people were moving freely and boldly in Berlin, Rome, Baku, Tbilisi and other city streets, and still posing a threat as they had regrouped and were planning their next move to finish the work they began and once and for all put an end to the Armenian question with their next target being the Armenian population of Nargorno-Karabagh and then subsequently Armenia, thus realizing their

dream of the greater Turkish state. Some among them were enjoying local secret and overt police protection.

For Shahan Natalie, the primary target was the Armenophobe Talaat Pasha, whom Shahan called "Number One." The mission of felling this animal was entrusted to Soghomon Tehlirian.

In the Beirut-based "Nayiri" weekly, v. 12, nos. 1-6 were published Shahan's memoirs about Talaat's assassination. There, Shahan revealed his orders to Tehlirian: *"You blow up the skull of the Number 1 nation-murderer and you don't try to flee. You stand there, your foot on the corpse and surrender to the police, who will come and handcuff you."* Shahan Natalie's purpose was to turn Soghomon Tehlirian's trial into the political trial of those responsible for the Great Tragedy, which was realized in part. However, there were those in the ARF leadership, Simon Vratsian in particular, who had two chapters deleted from Tehlirian's memoirs - before their printing - which dealt with Shahan Natalie's key role in the assassination of Talaat.

The fruits of Shahan Natalie's planning mind were successive assassinations as follow:

- Talaat Pasha, member of the Ittihadist triumvirate and former prime minister, 15 March 1921, Berlin. Executor, Soghomon Tehlirian.
- Pipit Jivanshir Khan, former internal affairs minister of Azerbaijan, rabid pan-Turanian, organizer of Armenian massacres, 18 July 1921, Constantinople. Executor, Misak Torlakian.
- Said Halim Pasha, former primer minister, 5 December 1921, Berlin. Organizer, Grigor Merjanov; executor, Arshavir Shiragian.
- Behaeddin Shakir Bey, principally responsible organizer and executor of the Ittihadist "Special Committee," 17 April 1922, Berlin. Executor, Aram Yerganian, who in 1919, Tbilisi, had slain Azeri beasts Ghasik Bekov, and the following year, Sarafov and Khan Khuysk, also in Tbilisi.
- Jemal Azmi, Ittihadist Armenophobe chief, 17 April 1922, Berlin. Executive, T.; collaborator, Aram Yerganian.
- Jemal Pasha, Ittihadist triumvirate member and defense minister, 25 July 1922, Tbilisi. Executors, decoys, Stepan Dzaghigian and Bedros D. Boghosian; collaborators, Zareh MelikShahnazarian of Artsakh and others.

· The third member of the triumvirate, Enver Pasha, was killed in 1922 in Turkmenistan (Central Asia) when he was leading the Basmaji-Hrosakayin -Pan-Turanian movement. It is assumed that the killer of this beast was an Armenian soldier in the Red Army.

Shahan Natalie's avengers executed also several Armenian spies and traitors, who, by denouncing their kinsmen to Turkish authorities, were responsible for their deaths.

The ARF Bureau was against these assassinations because the Bureau, ousted from the homeland, filled with anti-Soviet addiction, was playing Turkish-spirited politics, which this campaign of assassination hindered. And finally, the Bureau succeeded in silencing the sound of the explosive Armenian bullet. The Bureau, subsequently, when the assassination of Turks proved "profitable" to revitalize party ranks, did not hesitate to credit itself alone for the just assassinations organized by the Armenian *Nemesis*, Shahan Natalie.

After the Sovietization of Armenia, many of the Armenian Republic's expatriate revolutionary activists did not hesitate to collaborate with Azeri and Turk Armenophobe activists to regain governmental control. This policy was contrary to Shahan Natalie's conviction that *"Over and above the Turk, the Armenian has no enemy, and Armenian revenge is just and godly."* There were deep dissensions on both sides, but not yet to the point of separation.

In 1924, in Paris, the ARF's 10th General Congress was convened. The revered Western Armenian delegate, Shahan Natalie, was elected as a new Bureau member, alongside Shavarsh Misakian and the Jewish son-in-laws [their wives were Jews], Ruben Der Minasian and Aram Jamalian. Bureau member Shahan in vain strove to change the party's Turkish-spirited mindset, but failed, due to the trio's opposition.

The ultimate collision of these divergent directions became inevitable. In 1925, a group of nationalistic revolutionaries applied to the Bureau to establish relationships with Soviet governments in order to try to find ways of helping the homeland. The leadership delayed the examination and response to this issue.

On 29 December 1926, the ARF Bureau, with four votes in favor and one against (Shahan) decided to join the Promethean Alliance, which declared the Turk as defender of the Caucasian people.

Shahan Natalie's cup of patience had overflowed. The party's internal struggle became evident in 1928. From 1920 to 1929, in Paris, "Azadamard" (Freedom Fighter) was published under the editorship of Haig Kntouni and Shahan Natalie. "Azadamard" was the expression of outrage of noble revolutionaries toward the anti-national sentiment of the leadership. Shahan Natalie defined the "Freedom Fighter" movement thus: *"In Yerevan in 1919 during the Federation's 9th General Congress, many monuments were going to be destroyed and statues were to crumble within innocent and clean souls ... Before the eyes of the "Freedom Fighters, not only was the Revolutionary Federation being horribly transformed, it was also becoming an accomplice against Armenian Revolution. Not only had the Federation, in the person of its leadership, denied the Federation, but by the boorish expression of its traditional feudalism, it had assumed the right to ally itself with the Turk, to plot against Armenian Revolution."*

To forestall the probable victory of the "Freedom Fighters" at the upcoming 11th General Congress (27 March to 2 May 1929), on the eve of the meeting, the Bureau began a "cleansing campaign." The first to be "removed"(3) from the party was Bureau member, Shahan Natalie. "Knowingly" (by his definition) having joined the ARF and unjustly separated from it, Shahan Natalie wrote about this: *"With Shahan began again that which had begun with Antranig; Bureau member, Shahan, was 'ousted'"* After Shahan were successively ousted Haig Kntouni, Armenian Republic army officer Bagrevandian with his group, Glejian and Tartizian with their partisans, General Smbad, Ferrahian with his group, future "Mardgots" (Bastion)-ists Mgrdich Yeretzians, Levon Mozian, Vazgen Shoushanian, Mesrob Kouyoumjian, Levon Kevonian and many others. As a protest to this "cleansing" by the Bureau, some members of the ARF French Central Committee also resigned.

"Freedom Fight" having ceased publication, the "ousted" revolutionaries of France established "Mardgots" (Bastion), a semi-weekly newspaper, under the editorship of Mesrob Kouyoumjian and Mgrdich Yeretzians. Contrary to popular belief, Shahan Natalie did not establish or leader the

"Bastion"-ist movement, because at that time he had returned to America. He learned about the movement from reading the "Mardgots" newspaper and acknowledged this Reconstructionist movement. In issues of "Mardgots" are published Shahan's analytical articles, "Who Ousts Whom?", "Mine and Yours", "Curse, but Listen," and "I Am Inexperienced."

Generals Dro and Nzhdeh came to Paris for the purpose of defusing the disunion of the party, but they failed.

Gradually realizing their inability to control the expanding movement, the Bureau relocated its headquarters from Paris to Cairo.

However, the "Bastion"-ist movement was attacked from within. The collaboration of editor Mesrob Kouyoumjian with the Soviet Secret Service was revealed. General Smpad and Shahan Natalie went to Paris to forestall the break-up of the movement. Revolutionaries who had remained loyal to the "Bastion"-ists in 1934 established the "Western Armenian Liberation Alliance" in Paris and began to publish the "Amrots" (Fortress) weekly. "Alliance" members were relentlessly persecuted by Bureau killer bandits and by the Secret Service of foreign countries, which wanted to see the ARF as an anti-Soviet tool in their hands. Shahan Natalie relocated "Amrots" to Athens, where it was published from 1936 to 1937. ARF Bureau-hired hit men arrived there and with their bullets killed many loyal revolutionaries.

The situation in Europe within the environment of impending war and Bureau-ordered assassinations little by little eroded the "Amrots"-ist movement.(4)

At the eve of the Second World War, Shahan returned to America and, embittered toward Armenian political life, he took up community activism within the Armenian General Benevolent Union. From 1943 to 1953, he directed the Armenian General Benevolent Union's New England District Office Secretariat.(5)

In 1958, for the first time since the Sovietization of Armenia, he visited the homeland, regaining his voice, which had begun to diminish. He experienced spiritual enrichment upon seeing the flowering of Armenia. In

Dzaghgadzor, he met schoolchildren at a campground and in them he saw the promise of a new dawn for the Armenian people.

Since the 1960's, Shahan Natalie lived almost in seclusion. He preferred to be silent rather than to talk, to remain within the confines of his home, rather than to appear in public.

Shahan Natalie has bequeathed us a rich literary legacy. Shahan's literary talents were refined under the canopy of the Berberian Academy. He wrote verses, short stories, dramatic works, as well as national, political analyses and oratorical pages. He used the noms de plume Nemesis and Shahan (Nemesis was the goddess of "just anger," [retributive justice], in ancient Greek mythology). In private life he used another alias, John Mahy, which he translated as "the spirit of death."

Shahan Natalie's published works include:

1. Օրէնքի և Ընկերութեան Չոհերէն (From the Martyrs of Law and Society). Boston: Hayrenik, 1909. 63 pages. Short stories
2. Անպեր (Clouds). Boston: Hayrenik, 1909. Verses
3. Քաւութեան երգեր (Songs of Expiation). Boston: Hayrenik, 1915. 31 pages. Verses
4. Սէրի և ատելութեան երգեր (Songs of Love and Hate). Boston: Hayrenik, 1915. 165 pages. Verses
5. Վրէժի աւետարան (Gospel of Revenge). New York: Armenia, 1918. 39 pages. Verses
6. Ասլան Բեկ (Aslan Bek). Boston: Hayrenik, 1918. 62 pages. Tragedy in three acts
7. Քեզի (To Thee). Boston: 1920. 116 pages. Verses

His national-political works of public address are:

1. Թուրքիզմը Անգորայէն Բազու և Թրքական Օրիէնթասիոն (Turkism from Angora to Baku and Turkish Orientation). Athens: Nor Or, 1928. 172 pages.
2. Թուրքերը և Մենք (The Turks and Us). Athens: Nor Or, 1928. 70 pages. Second printing, 1931 - 93 pages
3. Ալեքսանդրապոլի Դաշնագրէն 1930-ի Կովկասեան Ապստամբութիւնները (From the Treaty of Alexandropol to the 1930 Caucasian Insurgences). Volumes 1 and 2. Marseilles: Tp. Arabian, 1934-35
4. Երեւանի Համաձայնագիրը (The Yerevan Agreement). Boston: 1941.

112 pages.

5. Իր Երկուցնամ և Հատուցնամ (Book of Dedication and Compensation). Contents: Այսպես Ապանեցինք (How We Killed); Յավելում (Addendum), illustrated. Beirut: Եր. Onipar, 1949 (first printing). 160 pages. Beirut: Եր. Azdarar, 1954 (second printing). 134 pages

6. Վերստին Յավելում -- Ալեքսանդրապոլի Դաշնագրի «Ինրպէ՞սն ու ինչո՞ւն» (Re-Addendum - The Why and How of the Treaty of Alexandrapol). Boston: Baikar, 1955. 144 pages.

He has literary and national-political unpublished works and papers, of which Դալէտթի Դատաստանը Պերլինի Սէջ (The Trial of Talaat in Berlin) and his Յուշեր (Memoirs) have special significance.

All of Shahan Natalie's publications are out of print and hard to find. The printing facilities of the period, the small print runs, the harassment of being the "sought after" of true patriots, and the Bureau clique have worked their ruin and rendered these books unfindable remnants.

Shahan Natalie did not succeed in celebrating his hundredth birthday. The 99-year-old hero closed his eyes forever on 19 April 1983 in the morning, in his home in Watertown, Massachusetts. The funeral rites took place on 22 April in Watertown, in the St. James Armenian Church, with the Primate of the Armenian Church of North America, Archbishop Torkom Manoogian (presently the Armenian Patriarch of Jerusalem) officiating. After the reading of the eulogies, the body of the tormented hero was laid to rest in the nearby Mount Auburn Cemetery.

(2) On March 23, 1915, one month before the gathering and slaughter of the Armenian intellectuals in Constantinople, S.N. became a citizen of the United States, assuming "John Mahy" as his official name.

(3) This was the contention of the ARF. In fact, Natalie resigned the Bureau and the Federation because of his outrage at the leadership's decision to strike a pact with Turkey in an attempt to regain possession of the Anatolian lands seized by the Turks.

(4) Shahan Natalie was one of those targeted by the ARF. An unsuccessful attempt was made on his life in Boston, in 1929. In the early years of World War II, rumors of subsequent attempts were spread in an effort to harass and disarm his adherents.

(5) In 1954, the Armenian communities in the United States celebrated the 50th Jubilee of Shahan Natalie's community activism and literary career.